

УДК 37.014.25:378

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/70-2-52>**Ольга СНИТОВСЬКА,***orcid.org/0000-0002-3086-9503*

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри латинської та іноземних мов

Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького

(Львів, Україна) *ozlotko@gmail.com*

ПРОЦЕС ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ДОСЛІДЖЕННЯХ УКРАЇНСЬКИХ УЧЕНИХ (10–20-ТІ РОКИ ХХІ СТОЛІТТЯ)

У статті здійснено синтезований аналіз відображення проблеми глобалізації вищої освіти в дослідженнях українських учених у 10-х – на початку 20-х рр. ХХІ ст., визначено їх загальні тенденції і здобутки. Показано, що цей період, порівняно з двома попередніми десятиліттями, характеризується якісно новими підходами і тенденціями осмислення означеної проблеми.

Визначено і схарактеризовано чотири основні тенденції розвитку досліджень проблеми глобалізації вищої освіти у 10-х – на початку 20-х рр. ХХІ ст.: зміна тематично-геопросторової спрямованості студій з проєвропейського вектора в загальносвітовий контекст; зміни у змістовному, науково-теоретичному підходах (замість інтерпретації процесу глобалізації вищої освіти на основі офіційних документів, науковці почали його аналізувати з огляду на реальні виклики економічного, соціального, політичного характеру); зміна орієнтирів у використанні емпіричного та аналітичного матеріалу (відмова від російських наративів та адаптація в контекст українського історіографічного процесу ідей і концептів західних учених); поряд з домінуючими раніше статійними матеріалами і навчальними посібниками, з'являються монографічні та дисертаційні дослідження, у яких проблема глобалізації вищої освіти розглядалася комплексно в певних тематичних ракурсах.

Виокремлено і розкрито три взаємопов'язані векторні блоки дослідження проблеми глобалізації вищої освіти: науково-теоретичний (концептуальний, інституційний, процесуальний аспекти); міждисциплінарний; територіальний. З'ясовано термінологічний аспект наукового дискурсу, що стосується понять «глобалізація» та «глобалізація вищої освіти». Синтезовано погляди учених на взаємозв'язок і взаємовпливи глобалізації та вищої освіти. Визначено тренд розвитку міждисциплінарних досліджень проблеми глобалізації вищої освіти, яка активно осмислюється в студіях з філософії освіти, педагогічної компаративістики, економіки і фінансів, управління і менеджменту.

Ключові слова: глобалізація, вища освіта, науковий дискурс, педагогічна компаративістика, історіографія педагогічної науки, інтеграція у європейський освітній простір.

Olha SNITOVSKA,

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor;

Associate Professor at the Department of Latin and Foreign Languages

Danylo Halytsky Lviv National Medical University,

(Lviv, Ukraine) *ozlotko@gmail.com*

THE PROCESS OF GLOBALIZATION OF HIGHER EDUCATION IN THE RESEARCH OF UKRAINIAN SCIENTISTS (10–20S OF THE XXI CENTURY)

This article provides a synthesized analysis of how the issue of globalization in higher education is reflected in the research of Ukrainian scientists from the 10s to the early 20s of the 21st century. It identifies the general trends and achievements of their studies during this period, characterized by qualitatively new approaches to understanding the issue.

The article highlights four main development trends in researching the globalization of higher education during this time frame: a shift in thematic-geospatial orientation from a pro-European vector to a global context; changes in substantive, scientific-theoretical approaches (moving from interpreting the globalization process based on official documents to analyzing real challenges of economic, social, and political nature); change of guidelines in the use of empirical and analytical material (rejecting Russian narratives and adapting ideas and concepts from Western scientists in the context of Ukrainian historiography); alongside dominant article materials and textbooks, monographic and dissertation studies emerge, offering a comprehensive examination of the globalization of higher education in specific thematic perspectives.

The article further identifies and explores three interrelated vector blocks of research on the globalization of higher education: scientific-theoretical (conceptual, institutional, procedural aspects); interdisciplinary; territorial. It clarifies

the terminological aspect of the scientific discourse related to the concepts of «globalization» and «globalization of higher education.» The synthesis captures scientists' perspectives on the interconnection and mutual influence of globalization and higher education. Additionally, it pinpoints the trend in the development of interdisciplinary research on the globalization of higher education actively explored in the fields of philosophy of education, pedagogical comparative studies, economics and finance, management, and administration.

Key words: globalization, higher education, scientific discourse, pedagogical comparative studies, historiography of pedagogical science, integration into the European educational space.

Постановка проблеми. Знання учений В. Андрущенко в одному з публічних виступів зазначив: глобалізація – річ жорстка і невідворотна, зупинити її неможливо. Це прагматичний багатомірний процес, що охоплює і справляє потужний вплив на всі сфери суспільного життя, зокрема і вищу освіту XXI ст. (Андрущенко, 2020). Процеси інтеграції та глобалізації в різноманітті їхніх проявів, тенденцій, викликів стали природними, іманентними в розвитку національних та регіональних систем вищої освіти (ВО). Закономірно, що ця проблема вивчається на міждисциплінарному рівні, зокрема, у галузях педагогіки, філософії, економіки, управління, психології тощо. Сукупно вони утворюють плетиво теоретичних конструкцій, які відображають безліч наукових підходів і рецепцій. Така ситуація актуалізує потребу предметного історіографічного аналізу цього доробку.

У процесі розв'язання означеного завдання визначено два відносно окремі, відмінні етапи розвитку українського наукового дискурсу з проблеми глобалізації ВО. Перший, що охоплює другу половину 90-х рр. XX – перше десятиліття XXI ст., позначився зосередженням уваги науковців на її вивченні в контексті інтеграції України до європейського простору, зокрема, на Болонському процесі. У цій статті фокусуємо увагу на другому етапі, що охоплює 10-ті – початок 20-х рр. XXI ст., який характеризується нарощуванням якісно нових підходів і тенденцій дослідження процесу глобалізації вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Українська наука нагромадила масив праць, що розкривають різні аспекти процесу глобалізації вищої освіти (В. Андрущенко, Т. Воєцька, К. Корсак, В. Кремень, О. Локшина, Г. Макбурні, М. М'яковський, В. Огнев'юк, Н. Погребняк, А. Сбруєва, Л. Сохань, О. Хоменко та ін.). Утім, за винятком спроб фрагментарного осмислення (анонсування) цього здобутку у вступних розділах монографій і дисертацій (Н. Авшенюк, Ф. Андрушкевич, В. Зінченко, О. Малиновська, О. Слюсаренко, А. Ржевська, І. Щербакова та ін.), фактично не було здійснено його спеціального історіографічного аналізу.

Мета статті – здійснити синтезований аналіз відображення проблеми глобалізації вищої освіти в дослідженнях українських учених 10-х – початку 20-х рр. XXI ст., визначити основні тенденції і напрями їх розвитку.

Виклад основного матеріалу. Згідно з нашим історіографічним аналізом, у 2012–2013 рр. почав визрівати, а з 2014–2015 рр. динамізувався розвиток нового етапу наукового дискурсу з проблеми глобалізації вищої освіти. Це зумовлювалося низкою освітньо-наукових та суспільно-політичних чинників. Приєднання України до Болонського процесу стало доконаним фактом, але реальна інтеграція національної системи ВО у європейський освітній простір супроводжувалася значними труднощами, що виявлялися в імітації змін, формалізмі реформ і нововведень, інших негативних явищах, які відверто обговорювалися науковцями, зокрема, на шпальтах «Дзеркала тижня» (В. Андрущенко (Андрущенко, 2020), М. Винницький (2021, 30 листопада), І. Єгорченко (2021, 3 березня), С. Квіт (2017, 25 жовтня). Черговий злам у свідомості громадянського суспільства та науковців спричинили Єврореволюція (листопад 2013 – лютий 2014 рр.) та захоплення росією Криму і частини східних областей України.

У 10-х – на початку 20-х рр. XXI ст. увиразнилися чотири тенденції дослідження проблеми глобалізації ВО. По-перше, змінилася (розширилася) тематично-геопросторова спрямованість досліджень: з пріоритетного за попереднього чвертьстоліття проєвропейського вектора, що часто зводився до входження України в Болонський процес, ця проблема стала розглядатися в загальноосвітньому контексті. По-друге, відбулися зміни у змістовному, науково-теоретичному підходах: українські вчені виходять за межі інтерпретації процесу глобалізації ВО в ракурсі положень офіційних документів та розглядають його на основі аналізу складних суперечливих світових, регіональних, національних викликів економічного, соціального, політичного, безпекового, культурного характеру.

По-третє, важливим підґрунтям ідейно-теоретичної трансформації вивчення проблеми глобалізації ВО стала зміна орієнтирів використання емпіричних та аналітичних матеріалів. У другій

половині 1990-х рр. активно адаптувалися російські наративи в контекст українського історіографічного процесу. Це зумовлювалося як «мовними обставинами», «традиційним» (інертним) апелюванням до доробку т. зв. ближнього зарубіжжя, так і об'єктною схожістю пострадянських систем ВО. З 2001–2003 рр. вони стали активніше «розчиняти» їх ідеями і концептами західних учених. Цей вектор інтеріоризації наукових знань почав домінувати з 2012–2014 рр. Утім, лише після масштабної збройної агресії РФ він фактично став основним, це зумовлювалося і офіційною установкою щодо неприпустимості використання праць авторів росії та Білорусі.

По-четверте, у 10-ті – на початку 20-х рр. ХХІ ст., поряд із домінуючими раніше статійними матеріалами і навчальними посібниками, почали з'являтися монографічні та дисертаційні дослідження, у яких проблема глобалізації ВО розглядалася комплексно в певних тематичних ракурсах.

Перші симптоми означених тенденцій знайшли відображення в низці змістовних статей 2012–2014 рр., які мобільно фіксували прояви трансформації парадигми розвитку ВО в контексті чергових суспільних викликів (О. Балагура, О. Войналович, О. Гаращук, М. Загірняк та ін.). У 2015–2017 рр. цей тренд продовжили публікації, у яких процеси глобалізації освіти осмислювалися на міжгалузевому рівні.

Вагомий приріст знань позначили монографічні і дисертаційні праці, зокрема, про розвиток вищої освіти України за умов глобалізації суспільства (за ред. М. Євтуха, 2015); про концептуалізацію освітніх інновацій України та Польщі за умов глобалізації (Андрушкевич, 2012); про іншомовну підготовку студентів у контексті глобалізації (О. Хоменко, 2015); про світовий досвід і проблеми розвитку університетів за умов глобалізації (за ред. Л. Антонюк, А. Павленко, 2014 та авторства О. Слюсаренко, 2015).

Для структурованого аналізу складного «історіографічного павутиння» проблеми глобалізації ВО виокремлюємо три векторні блоки досліджень: науково-теоретичний (концептуальний, інституційний, процесуальний аспекти); міждисциплінарний; територіальний. Вони апріорі взаємопов'язані та накладаються один на одного в тематично-змістовому сенсі.

Концептуальний компонент науково-теоретичного блоку передусім передбачає з'ясування термінологічного аспекту наукового дискурсу, що стосується понять «глобалізація» та «глобалізація вищої освіти». Тут маємо неоднозначну ситуацію. Зважаючи на міждисциплінарний

характер праць, закономірним виглядає різноманіття підходів до їх тлумачення. Водночас важко виявити чіткі оригінальні трактування глобалізації ВО, адже в процесі з'ясування цього питання українські автори повсякчас покликаються на доробок зарубіжних учених, занурюються в з'ясування різних ракурсів взаємозалежності глобалізації та вищої освіти тощо.

Вагомий внесок у розробку науково-теоретичних засад проблеми глобалізації ВО зробила українська компаративістка А. Сбруєва. У студіях 2008 р. і 2021 р., з'ясовуючи сутності поняття «глобалізація», учена спиралася на досвід зарубіжних науковців 90-х рр. ХХ ст., які розглядали цей феномен крізь призму споріднених концептів інтернаціоналізації виробництва, торгівлі, фінансів (С. Маргісон) та як вияви дерегуляції фінансових ринків, розвитку мультинаціональних корпорацій, зростання міждержавної мобільності людей, мультинаціональності суспільств і комунікаційних потоків, глобальної циркуляції ідей і понять, розвитку міжнародних організацій, зростання значення міжнародних правових норм у створенні національних законодавств (С. Канінгхем) (Сбруєва, 2021: 60–61). Вочевидь, що означені явища є основоположними для розуміння сутності глобалізації та можуть розглядати як чинники, тло процесу глобалізації ВО.

Імпонує рефлексія В. Андрущенко, який відзначає тенденцію щодо розуміння глобалізації як «невідворотного майбутнього», яке «формує нову еру взаємодії між націями, економічними і політичними системами та людьми». Вона розширює культурно-інформаційні взаємини між державами і народами, впливає на виробництво, торгівлю, ринок праці, управління, політичні утворення, інші суспільні процеси, інститути (Андрущенко, 2020).

В українському дискурсі початку ХХІ ст. доволі продуктивним стає «конвергентно-просторовий» (за нашим визначенням) підхід до трактування глобалізації вищої освіти. Зокрема, Ф. Андрушкевич тлумачить її як процес конвергенції принципів засад освітньої політики національних держав, що визначають цілі, стратегії розвитку, зміст освіти та способи, критерії оцінки ефективності освітніх систем (Андрушкевич, 2012: 11). У дефініціях Н. Авшенюк глобалізація ВО постає як геопросторовий процес зростаючої взаємозалежності та конвергентності, у якому вдосконалюються світові або регіональні сфери діяльності; як обмін знаннями і предметами мистецтва всередині загального простору (Авшенюк, 2015: 91).

Аналіз репрезентативних студій (Авшенюк, 2015; Андрушкевич, 2012; Андрущенко, 2019; Кивлюк, 2010; Кремень, 2011; М'яковський, 2019; Сбруєва, 2021; та ін.) уможливує синтезувати погляди вчених на взаємозв'язок і взаємовпливи глобалізації та вищої освіти. «Нову еру» її розвитку зумовила економічна і культурна глобалізація як процес прискорення та розширення всесвітньої взаємозалежності. Під впливом глобалізації вища освіта трансформується та перетворюється на важливий «центр змін», який завдяки мережевій взаємодії університетів та академічних обмінів починає, своєю чергою, змінювати соціальний, економічний, культурний розвиток світу. Упродовж останніх десятиріч у «глобальній економіці знань» вищі стали середовищем неперервного глобального переміщення людей, інформації, технологій, фінансового капіталу. Не всі університети здійснюють міжнародну діяльність, але всі вони перебувають під впливом процесів глобалізації як її об'єкти, іноді як жертви, але здебільшого як суб'єкти, агенти змін. Наслідком цього стало формування глобального ринку освітніх послуг та створення міжнародних рейтингів університетів.

З розмаїття наративів наукового дискурсу впливають консенсусні контури трактування глобалізації ВО як процесу / явища, які стимулюють і детермінують фундаментальні зміни у світовому порядку, коли національні кордони втрачають своє значення. Глобалізація ВО часто постає як дволикий Янус, який, з одного боку, ставить під сумнів життєдіяльність університету як суспільного інституту, з іншого, відкриває перед ним якісно нові обрії поступу, модернізації.

У проєкції науково-теоретичного блоку розглядаємо різноманіття концептуальних підходів до вивчення процесу глобалізації ВО. Має сенс їхній поділ (за М'яковський, 2019: 22–23) на три групи: асиміляційні (домінування культури і освіти однієї нації, що призводить до уніфікації, занепаду цієї сфери у інших спільнот); мультикультурні (збереження і підкреслення культурної автономії та унікальності окремих етнічних груп); інтеркультурні (спрямовані на взаємозбагачення різних культурних і освітніх систем унаслідок їхньої взаємодії, взаємопроникнення).

У науковому осмисленні процесу глобалізації ВО варто врахувати тенденцію, згідно з якою на зміну домінуючої англо-американської економічної і культурної моделі глобалізації у XXI ст. стало формуватися її плюралістичне середовище з американським, китайським, європейським, азійським, іншими елементами.

У 10-х – на початку 20-х рр. XXI ст. посилюється тренд розвитку міждисциплінарних досліджень проблеми глобалізації ВО. Вона активно осмислюється в студіях з філософії освіти, які пропонують її цілісні концептуальні проєкції. Так, В. Андрущенко розкрив сутність радянської (марксистської) доктрини, у якій освіта належала до т. зв. надбудови як сфери вторинної, підпорядкованої «базису», тобто економіці. Зважаючи на аналіз досвіду провідних країн світу, доводиться хибність такого підходу, адже освіта і наука є самостійними потужними чинниками суспільного поступу. На цій основі вчений синтезував глобальні тренди розвитку ВО у XXI ст.: пріоритетність у новітньому державотворенні; забезпечення якості; людиноцентризм і розвиток як відкритої демократичної системи; інформатизація, модернізація змісту і технологій навчання; органічний взаємозв'язок освіти, науки, культури; розвиток наукової освіти та її практична спрямованість; інклюзивна освіта. Ці тренди визначають орієнтири розвитку ВО, відповідно до викликів часу (Андрущенко, 2019).

З позицій філософії освіти на міждисциплінарному рівні (педагогіка, управління, менеджмент та ін.) у монографіях і дисертаціях (А. Бойко, Є. Зеленов, О. Стьопіна, В. Зінченко, І. Кадієвська, О. Колесова, М. Кудря, О. Малиновська, О. Чабала, І. Щербакова) та численних статтях розкриваються основоположні методологічні підходи, ідеї, концепти проблеми глобалізації ВО. Зокрема, предметно відстежується еволюція її історіософського осмислення від доби Античності до модерних течій XX–XXI ст., які позначають світові тенденції зміни освітніх парадигм у вигляді кризи класичної моделі системи ВО та розробки нових фундаментальних засад щодо її гуманізації, гуманітаризації, демократизації, комп'ютеризації.

Важливе методологічне значення має з'ясування в працях сутності й обмежень лінійного просторово-часового підходу, який проєктує процес глобалізації ВО лише як циклічний і поступально прогресувальний. Натомість парадигмальний підхід визначає його множинність у вигляді об'єктивно детермінованої, але не завжди передбачуваної почергової зміни криз, стагнацій, прискорення розвитку тощо. Нова наукова парадигма вимагає вивчення розвитку ВО в контексті глобалістики з позицій багатолінійності та цивілізаційного підходу (Кивлюк, 2010; Кремень, 2011).

Широкий спектр проблем глобалізації ВО порушують студії в галузі економіки та фінансів (М. Білінець, Т. Боголіб, А. Буряченко, О. Гара-

щук, Є. Малік, Т. Паєнтко, І. Содоль, Т. Павлова, О. Падалка, В. Юрга та ін.). Опираючись на аналіз статистики, у проєкції зарубіжного досвіду науковці розкривають тенденції, структуру механізми фінансування ВО та показують, як розвинені країни, забезпечивши пріоритет фінансування освіти і науки, створили інтелектуальне підґрунтя для потужного зростання національної економіки. Крізь призму порівняння висвітлюють, як слабка конкурентоспроможність зумовила зниження місця України в міжнародному рейтингу Індексу людського капіталу: 2010 р. 69 позиція (зі 189 країн), 2013 р. – 83, а 2020 р. – 88. Хоча показник фінансування ВО в структурі державних витрат України доволі високий (4, 64 %), абсолютний показник її фінансування, особливо витрат на одного студента, надзвичайно низький (1347 дол.), зокрема, порівняно з Данією (31 982 дол.), Норвегією (38 162 дол.), Швецією (20 609 дол.) та ін. (Малік, Білінець, 2014; Павлова, 2012).

Економічні аспекти глобалізації ВО вчені вивчають і зіставляють на рівнях держав, регіонів, світу загалом. У такому розрізі з'ясовуються особливості її фінансування у Великій Британії (у формі грантів, що залежать від показників діяльності вишів), США (з федерального бюджету та бюджетів штатів і місцевих органів влади), Бельгії (з експлуатаційних фондів і за рахунок грантів), Німеччині (здійснюється урядами окремих земель, які мають свої підходи і принцип виділення коштів), Данії, Норвегії, Фінляндії, Швеції (бюджети орієнтовані на досягнення цілей, визначених урядовими програмами) та ін. Акцентується на корисності такого досвіду для України, яка реалізує політику розвитку ЗВО на засадах автономії та академічної свободи (Малік, Білінець, 2014; Павлова, 2012).

Зусиллями фахівців у галузях управління і права (А. Бабічев, І. Вербовський, І. Застрожнікова, С. Захарін, І. Каленюк, О. Падалка, О. Рудницька, Т. Семенюк, У. Парпан, О. Фейчер, І. Хомишин, Т. Чернуха) та педагогів-компаративістів (Авшенюк, 2015; Сбруєва, 2021) реконструюється структура регулювання, функціонування і розвитку системи ВО у різних площинах і аспектах: законодавчо-правовому, державному, недержавному; світовому, регіональному, національному, локальному. У таких ракурсах аналізуються ухвалені на рівні ООН, ЮНЕСКО, інших міжнародних організацій та парламентів і урядів окремих держав документи (конвенції, хартії, декларації, концепції, програми), які відображають поступальний процес вироблення принципів і норм міжнародного права з регулювання розвитку сис-

тем ВО. В означені наукові наративи вплітаються показ динаміки, етапів, інші аспекти формування та розвитку систем управління ВО, зіставлення їх загальних і особливих тенденцій тощо.

У процесі з'ясування інституційного аспекту глобалізації ВО вчені фокусують на з'ясуванні чинників і характеру формування національних і регіональних систем ВО та їх порівняльному аналізі. Паралельно вивчається роль і місце в цих процесах наднаціональних структур на кшталт ЮНЕСКО, Організації економічного співробітництва і розвитку, Міжнародної мережі органів забезпечення якості у вищій освіті та профільних консультативних організацій, як Міжнародна спілка транснаціональної освіти та ін.

Предметом ґрунтованих студій стала проблема глобалізації ВО в ракурсі розвитку університетів. У колективній монографії «Дослідницькі університети: світовий досвід та перспективи розвитку в Україні» (2014) розкриваються національні стратегії їх становлення та питання конкурентного лідерства і відкритих освітніх стратегій, управління освітнім процесом, маркетинговою діяльністю, інтелектуальною власністю тощо. Під таким кутом, спираючись на матеріали західних студій, Л. Антонюк і В. Сацик визначили чинники глобальної конкурентоспроможності університетів: залучення талановитих дослідників, викладачів, студентів; формування ресурсної бази і ефективної системи управління; здійснення оригінальних студій та інтеграція дослідницької і навчальної діяльності студентів; розвиненість системи державної підтримки. На основі такої сегментації глобальної конкуренції у ВО вчені групують університети на елітні виші, які представляють світовий ринок (американські докторські); національні дослідницькі, які експортують освітні послуги (британські, канадські); є престижними в межах країни; обмежуються локальним попитом. Автори доводять, що саме дослідницький потенціал є визначальним в конкурентному статусі університету на ринку освітніх послуг (Антонюк, Сацик, 2014).

Заслуговує на увагу і системне дослідження О. Слюсаренко про розвиток найвищого університетського потенціалу за умов глобалізації. Науковиця показала загальний контекст цього процесу та здійснила його градацію у вимірі часопростору за критеріями вік і досвід вишу; міра досвіду та інновацій у його становленні; історична та регіональна специфіка тощо. На цій основі визначені закономірності функціонування топ-закладів ВО (універсалізація і профілізація у територіальному і галузевому сегментах; ефективність моде-

лей ЗВО світового класу, екстра класу, «топ-30») та особливості лідерського університетського потенціалу США. Продуктивним у науковому і практичному сенсах виглядає з'ясування світового контексту розвитку університетів України у 1960–1990, 1991–2013, 2014–2015 рр. та шляхів використання світового досвіду в розробці концептуальних засад формування їх потенціалу за умов глобалізації (Слюсаренко, 2015).

Висновки. Представлене дослідження свідчить, що порівняно з попередніми десятиліттями 10-ті – початок 20-х рр. XXI ст. становлять новий етап розвитку українського наукового дискурсу з

проблеми глобалізації вищої освіти. Це знайшло прояв в активізації міждисциплінарних студій, розширенні їх тематично-геопросторової спрямованості, зміні контекстів її вивчення з україноцентричного на загальносвітовий, осмисленні процесу глобалізації ВО в розрізі світових, регіональних, національних викликів економічного, соціального, політичного, безпекового, культурного характеру. Поряд зі статійними матеріалами, істотному приросту знань із проблеми глобалізації ВО сприяла поява монографій і дисертацій, де проблема висвітлюється комплексно в певних тематичних ракурсах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авшенюк Н. М. Тенденції розвитку транснаціональної вищої освіти у другій половині XX – на початку XXI ст.: монографія / за ред. Лещенко М.П. Київ: Ін-т обдарованої дитини, 2015. 610 с.
2. Андрушкевич Ф. Г. Концептуалізація освітніх інновацій України та Польщі в умовах глобалізації суспільства: автореф. дис. док. пед. наук: 13.00.01. Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова Київ, 2012. 37 с.
3. Андрущенко В. Глобальні тренди розвитку освіти XXI ст. *Вища освіта України*. 2019. № 3. С. 4–15.
4. Андрущенко В. Вища освіта в контексті глобалізації [інтерв'ю]. *Дзеркало тижня*. 2020. 25 січня.
5. Антонюк Л., Сацук В. Детермінанти глобальної конкурентноспроможності дослідницьких університетів. *Дослідницькі університети: світовий досвід та перспективи розвитку в Україні: колективна монографія* / за ред. А. Ф. Павленка та ін. Київ: КНЕУ, 2014. С. 30–35.
6. Кивлюк О. П. Розвиток освіти в умовах глобалізації та антиглобалізації. *Гілея: зб. наук. пр.* 2010. Вип. 39. С. 277–285.
7. Кремень В. Г. Національна освіта в контексті глобальних змін. *Культурно-історична спадщина Польщі та України як чинник розвитку полікультурної освіти: зб. наук. пр.* Хмельницький: ПП Заколотний М.І., 2011. С. 19–26.
8. Малік С. О., Білінець М. Ю. Фінансування вищої освіти: сучасні тенденції та зарубіжний досвід. *Ефективна економіка: електрон. журн.* 2014. № 8. URK: <http://www.economy.nayka.com.ua/3259>.
9. М'яковський М. Є. Основні виклики вищої школи в умовах глобалізації та інтернаціоналізації – тенденції та особливості. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2019. VII, Issue: 207. С. 22–25. <https://doi.org/10.31174/SEND-PP2019-207VII84-04>.
10. Павлова Т. Досвід фінансування системи освіти у зарубіжних країнах. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2012. № 40. С. 373–380.
11. Сбруєва А. А. Порівняльна педагогіка вищої школи: національний, європейський та глобальний контексти: навчальний посібник. Суми: СумДПУ ім/ А. С. Макаренка, 2021. 319 с.
12. Слюсаренко О. М. Розвиток найвищого університетського потенціалу в умовах глобалізації: монографія. Київ: Пріоритети, 2015. 384 с.

REFERENCES

1. Avsheniuk N. M. (2015). Tendentsii rozvytku transnatsionalnoi vyshchoi osvity u druii polovyni XX – na pochatku XXI st. [Trends in the development of transnational higher education in the second half of the 20th – at the beginning of the 21st century]: *monohrafiia* / za red. Leshchenko M.P. Kyiv: Instytut obdarovanoi dytyny. 610 p. [in Ukrainian].
2. Andrushkevych F. H. (2012). Kontseptualizatsiia osvitnikh innovatsii Ukrainy ta Polshchi v umovakh hlobalizatsii suspilstva [Conceptualization of educational innovations of Ukraine and Poland in the conditions of globalization of society]: avtoref. dys. dok. ped. nauk: 13.00.01. Nats. ped. un-t im. M. P. Drahomanova Kyiv. 37 p. [in Ukrainian].
3. Andrushchenko V. (2019). Hlobalni trendy rozvytku osvity XXI st. [Global trends in the development of education of the 21st century]. *Vyshcha osvita Ukrainy*. Nr 3. pp. 4–15. [in Ukrainian].
4. Andrushchenko V. (2020). Vyshcha osvita v konteksti hlobalizatsii [Higher education in the context of globalization] [interview]. *Dzerkalo tyzhnia*. 25 sichnia. [in Ukrainian].
5. Antoniuk L., Satsyk V. (2014). Determinanty hlobalnoi konkurentnospromozhnosti doslidnytskykh universytetiv [Determinants of global competitiveness of research universities]. *Doslidnytski universytety: svitovyi dosvid ta perspektyvy rozvytku v Ukraini: kolektyvna monohrafiia* / za red. A. F. Pavlenka, L. L. Antoniuk. Kyiv: KNEU. pp. 30–35. [in Ukrainian].
6. Kyvliuk O. P. (2010). Rozvytok osvity v umovakh hlobalizatsii ta antyhlobalizatsii [Development of education in the conditions of globalization and anti-globalization]. *Hileia: zb. nauk. pr.* Vyp. 39. pp. 277–285. [in Ukrainian].
7. Kremen V. H. (2011). Natsionalna osvita v konteksti hlobalnykh zmin [National education in the context of global changes]. *Kulturno-istorychna spadshchyna Polshchi ta Ukrainy yak chynnyk rozvytku polikulturnoi osvity: zb. nauk. pr.* Khmelnytskyi: PP Zakolodnyi M.I. pp. 19–26. [in Ukrainian].

8. Malik Ye. O., Bilinets M. Yu. (2014). Finansuvannia vyshchoi osvity: suchasni tendentsii ta zarubizhnyi dosvid [Financing of higher education: modern trends and foreign experience]. *Efektivna ekonomika: elektron. zhurn.* Nr 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/3259>. [in Ukrainian].
9. Miaskovskyi M. Ye. (2019). Osnovni vyklyky vyshchoi shkoly v umovakh hlobalizatsii ta internatsionalizatsii – tendentsii ta osoblyvosti [The main challenges of higher education in the conditions of globalization and internationalization – trends and features of Science]. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology.* VII, Issue: 207. pp. 2–25. <https://doi.org/10.31174/SEND-PP2019-207VII84-04>. [in Ukrainian].
10. Pavlova T. Dosvid finansuvannia systemy osvity u zarubizhnykh krainakh [The experience of financing the education system in foreign countries]. *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen.* 2012. Nr 40. pp. 373–380. [in Ukrainian].
11. Sbruieva A. A. (2021). Porivnialna pedahohika vyshchoi shkoly: *natsionalnyi, yevropeiskyi ta hlobalnyi konteksty* [Comparative higher education pedagogy: national, European and global contexts]: navchalnyi posibnyk. Sumy: SumDPU im / A. S. Makarenka. 319 p. [in Ukrainian].
12. Sliusarenko O. M. (2015). Rozvytok naivyshchoho universytetskoho potentsialu v umovakh hlobalizatsii [Development of the highest university potential in the conditions of globalization]: monohrafiia. Kyiv: Priorytety. 384 p. [in Ukrainian].